

საინვესტიციო გარემო და ინვესტირების თავისებურებები თვისუფალ ეკონომიკურ ზონებში

არჩილ გერსამია

სტუ დოქტორანტი

თავისუფალი ეკონომიკური ზონის ფორმირება, საზოგადოებაში, მუდმივ დისკუსიებს იწვევს ზონის ადგილმდებარეობაზე, შექმნის მიზნებსა და ამოცანებზე, განვითარების პერსპექტივებსა და სხვა საკითხებზე, რაც სავსებით ბუნებრივად ბადებს უამრავ შეკითხვას მოსახლეობაში. ასეთი დისკუსიები და განხილვები, ერთი მხრივ, გარდაუვალია და, მეორე მხრივ, აუცილებელი თავისუფალი ეკონომიკური ზონის ჩამოყალიბებისა და წარმატებით ფუნქციონირებისათვის. პროგრესული პოლიტიკური ძალების, საზოგადოებრივი ორგანიზაციების, მთავრობისა და ბიზნეს-სტრუქტურების მხარდაჭერა უმნიშვნელოვანეს როლს ასრულებს თავისუფალი ეკონომიკური ზონის კონცეფციის განვითარებისა და პრაქტიკაში დანერგვისათვის.

არანაკლებ მნიშვნელოვანია თავისუფალი ეკონომიკური ზონის მონაწილეების საკითხის გადაწყვეტა, რაც დაკავშირებულია ადგილობრივ და უცხოურ ინვესტორებთან. სწორედ ეს მონაწილეები განსაზღვრავენ ამ ახალი ბიზნეს სტრუქტურის წარმატება-წარუმატებლობის საკითხს. მსოფლიო გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ თავისუფალი ეკონომიკური ზონის ორგანიზატორები აწყდებიან სიძნელეებს, რომლებიც დაკავშირებულია არა მხოლოდ ადგილობრივი და უცხოელი ინვესტორების სტიმულირებასთან, არამედ ამ პროცესში ურთიერთსაწინააღმდეგო ფაქტორების რეგულირებასთან. ხშირ შემთხვევაში, ის რაც შეიძლება იყოს უცხოელი ინვესტორის ძირითადი მამოძრავებელი (მაგალითად, ქვეყნის შიგა ბაზარზე შეღწევა) ადგილობრივი ინვესტორისთვის შეიძლება საერთოდ არ იყოს აქტუალური.

ამასთან, გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ ზონაში ინვესტორების მოზიდვის მასტიმულირებელი ფაქტორები შეიძლება სხვადასხვანაირად იქნეს გაგებული ადგილობრივი და უცხოელი ინვესტორების მიერ. მაგალითად, ადგილობრივი ინვესტორებისთვის ზონაში ინვესტირებისათვის შესაძლოა მნიშვნელოვანი გარემოება იყოს კარგად განვითარებული ინფრასტრუქტურა, მაშინ როცა უცხოელი

ინვესტორისთვის ეს გარემოება აუცილებელი წინაპირობაა. ამიტომ, ზონების ფორმირებისას უმნიშვნელოვანესი გარემოებაა ადგილობრივი და უცხოელი ინვესტორების მასტიმულირებელი ფაქტორების კარგად შესწავლა და დაბალანსება.

თავისუფალი ეკონომიკური ზონის საქმიანობაში მონაწილეობისათვის უცხოელი ინვესტორის მასტიმულირებელი ფაქტორი, ინფრასტრუქტურის ხარისხთან, იმპორტის და სხვა გადასახადებისგან გათავისუფლების მიღმა შეიძლება იყოს ადგილობრივ ბაზარზე შეღწევის შესაძლებლობა. არანაკლებ მნიშვნელოვანი გარემოებაა, ზონაში მათი საქმიანობის შედეგად მიღებული სახსრების გამოყენების შესაძლებლობა და მასშტაბი. აქ პრობლემა იქმნება ზონაში მიღებული მოგებისა და დივიდენდების საზღვარგარეთ გატანასთან დაკავშირებით. ზონის ჩამოყალიბებისას აუცილებელია გათვალისწინებულ იქნეს ზონიდან ფულის საზღვარგარეთ გატანის თავისუფლება. ამ საკითხის გადაწყვეტობის შემთხვევაში, ბევრი უცხოური ფირმა შეიკავებს ზონაში ინვესტირებისაგან თავს.

თავისუფალ ეკონომიკურ ზონებში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა შეიძლება განხილულ იქნეს, როგორც ნაციონალურ ეკონომიკაში უცხოური ფირმების თანდათანობითი ინტეგრაციის მეთოდი. ამიტომ, ჯერ კიდევ თავისუფალი ეკონომიკური ზონის ჩამოყალიბების დაგეგმვისას აუცილებელია გათვალისწინებულ იქნეს პირდაპირი კავშირების დამყარების შესაძლებლობა უცხოურ და ადგილობრივ ბიზნესს შორის. ეს უმნიშვნელოვანესი გარემოებაა საწარმოო მასალების, კომპონენტების, ნახევარფაბრიკატებისა და სხვადასხვა მომსახურების მიღების უზრუნველსაყოფად. ადგილობრივი რესურსების გამოყენების შესაძლებლობა უმნიშვნელოვანესი სტიმულია უცხოური ინვესტორებისთვის. თუმცა, პრაქტიკაში ამის რეალიზება ზონაში მოქმედი უცხოური ფირმებისათვის საკმაოდ რთულია. სწორედ ამიტომ, თავისუფალი ზონის ფორმირებისას მისი ორგანიზატორები ყოველთვის ცდილობენ გაითვალისწინონ შემდეგი გარემოებები:

1. კონკრეტული უცხოური ფირმისთვის საჭირო, ქვეყანაში არსებული გარკვეული ადგილობრივი რესურსები შეიძლება იყოს დეფიციტური. აქედან გამომდინარე ზონაში მოქმედი ფირმების მხრიდან ადგილობრივი ბაზრის მოთხოვნამ, შეიძლება გააუარესოს სიტუაცია. თუ განვიხილავთ მოკლევადიან პერიოდს, მაშინ უცხოურმა ფირმებმა თავიანთი ინტერესებიდან გამომდინარე, შეიძლება დეფიციტი გა-

დალაზონ ამ რესურსების უფრო ძვირად შეძენის გზით. მაგრამ ამან შესაძლოა დააჩქაროს ინფლაციური პროცესების განვითარება და უფრო გააქტიუროს დეფიციტი ადგილობრივი ფირმებისათვის. გრძელვადიანი პერიოდისათვის კი ზონაში დაფუძნებული ახალი უცხოური კომპანიების მხრიდან მოთხოვნის ზრდა უზრუნველყოფს ადგილობრივი რესურსების მომწოდებლების გააქტიურებას და მიწოდების ზრდას ახალი, მზარდი მოთხოვნის დასაკმაყოფილებლად. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ ამ პროცესს ესაჭიროება რამდენიმე წელი.

2. ადგილობრივი რესურსების ხარისხი და ტექნოლოგიური დონე შესაძლოა არ შეესაბამებოდეს ზონაში დაფუძნებული უცხოური ფირმების მიერ მოთხოვნილ სტანდარტებს. ამ პრობლემას საზღვარგარეთული კომპანიები ხშირად აწყდებიან ადგილობრივი რესურსების გამოყენებისას. რესურსების მიმწოდებლები თანდათანობით სულ უფრო მეტად აუმჯობესებენ წარმოების ტექნოლოგიურ დონეს, თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ ეს პროცესი არ მიმდინარეობს ავტომატურად. თუ განსხვავება მოთხოვნილსა და მისაწოდებელი რესურსების სტანდარტებს შორის ძალზედ მნიშვნელოვანია, მაშინ ზონაში მოქმედმა ფირმებმა შესაძლოა საერთოდ უარი თქვან ადგილობრივ რესურსებზე და მუშაობა განაგრძონ რესურსების უცხოელ მიმწოდებლებთან. აქედან გამომდინარე, აუცილებელია დაინერგოს სისტემა მეთოდოლოგიის, სტიმულირებისა და ორგანიზაციული ფორმის კოორდინაციისათვის. საჭიროა ეკონომიკური და ტექნოლოგიური კავშირების დამყარება თავისუფალ ეკონომიკურ ზონაში მოქმედ უცხოურ და ზონის გარეთ მოქმედ ადგილობრივ ფირმებს შორის.

3. უნდა განხორციელდეს დანახარჯების მოცულობისა და დონის დადგენა (აღრიცხვა), რაც აუცილებელია ზონაში მოქმედ უცხოურ ფირმებსა და ზონის გარეთ მოქმედ ადგილობრივ ფირმებს შორის პირდაპირი კავშირების დასამყარებლად. იმის მოლოდინი, რომ ადგილობრივი მიმწოდებლები დაუყოვნებლივ დაიწყებენ უცხოური კომპანიების მომარაგებას შესაბამისი რაოდენობის, ხარისხისა და სტანდარტის რესურსებითა და მომსახურებით არ არის სწორი. ეს კი ნიშნავს, რომ სოლიდური ინვესტიციები უნდა ჩაიდოს ზონის გარეთ მოქმედ ადგილობრივი კომპანიების საწარმოო სიმძლავრეებისა და ტექნოლოგიური დონის ზრდის პარალელურად, ასევე მნიშვნელოვანია მათ შორის მჭიდრო ეკონომიკური კავშირის დამყარების უზრუნველყოფა. ასეთი

ინვესტიციები სარგებელს მოუტანს მთელს ეკონომიკას, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც ამ გზით განვითარებული ფირმები ზღბიან არა მარტო ზონაში მოქმედი უცხოური ფირმების, არამედ ზონის გარეთ არსებული ბაზრების მომწოდებლებიც. ამ საკითხების გადაწყვეტა მოითხოვს დამატებით ფინანსურ რესურსებს, რომლებიც თავს იჩენს თავისუფალი ეკონომიკური ზონის ფორმირებისას. ეს კი, თავის მხრივ, ზრდის ინვესტიციების მოცულობას თავისუფალი ეკონომიკური ზონების შესაქმნელად.

ზემოხსენებული პრობლემები (მასალების დეფიციტი, ტექნოლოგიური განვითარების დაბალი დონე, ადგილობრივი ნაწარმისა და მომსახურების დაბალი ხარისხი) არის ძირითადი სირთულეები ზონაში მოქმედი უცხოური ფირმებისა და ზონის გარეთ მოქმედი ადგილობრივი ფირმების მჭიდროდ კავშირების საკითხის გადაწყვეტისათვის. აქედან გამომდინარეობს ის ფაქტი, რომ პირველ ეტაპზე ადგილობრივი ნედლეულის ხელმისაწვდომობა არ არის ძირითადი სტიმული პოტენციური უცხოელი ინვესტორისათვის. თუმცა, გრძელვადიან პერსპექტივაში შესაძლოა გაზდეს ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორი.

თავისუფალ ეკონომიკურ ზონებში მოქმედი უცხოური ბიზნესის ადგილობრივი ფირმებით მომარაგების საკითხი არ არის მთავარი ფაქტორი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვისათვის. გაცილებით ეფექტურია ფინანსურ მხარესთან დაკავშირებული სტიმულები, საგადასახადო შეღავათები დაწესებული ქვეყნის მთავრობის მიერ თავისუფალი ეკონომიკური ზონის შექმნისას. თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ მსოფლიო მასშტაბით თავისუფალი ეკონომიკური ზონების რიცხვი იმდენად გაიზარდა, რომ ამ შეღავათებმა მნიშვნელოვანწილად დაკარგა მასტიმულირებელი ფუნქცია.

ფაქტიურად ყველა ქვეყანაში, სადაც ფუნქციონირებს ან იქმნება თავისუფალი ეკონომიკური ზონა, ფირმებს უწესდებათ თითქმის ერთნაირი საგადასახადო შეღავათები. ამიტომ, ქვეყანამ, რომელსაც სურს ეს შეღავათები აქციოს მნიშვნელოვან სტიმულად უცხოური ინვესტიციების მოზიდვისათვის, უნდა დააწესოს რაღაც განსაკუთრებული შეღავათი, რომელიც არ აქვს დაწესებული სხვა ქვეყნებს. ნიშანდობლივია, რომ ქვეყნებს შორის არის საკმაოდ მძაფრი კონკურენცია თავისუფალი ეკონომიკური ზონების განვითარებასთან დაკავშირებით და ქვეყანამ, რომელსაც სურს ამ კონკურენტულ ბრძოლაში გამარჯვება

უნდა დანერგოს სტიმულები და შეღავათები, რომლებიც დააკმაყოფილებს მსოფლიო მოთხოვნებს.

მსოფლიო პრაქტიკა ადასტურებს, რომ ვერც ერთი ზონა ვერ მუშაობს შესაბამისი ინფრასტრუქტურის გარეშე. კეთილმოწყობილი ტერიტორია, სატელეკომუნიკაციო ქსელები, წყლით, გაზითა და ელექტროენერგიით მომარაგება, სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის სიახლოვე, პერსონალის საცხოვრებელი და დასვენების შესაძლებლობები უმნიშვნელოვანესი გარემოებაა თავისუფალი ეკონომიკური ზონის ფუნქციონირებისა და განვითარებისათვის. ამ პირობების არარსებობის შემთხვევაში არც ერთი უცხოური ფირმა არ განიხილავს ზონაში ინვესტირების საკითხს. უნდა აღინიშნოს, რომ არც ერთი ზემოთ მოყვანილი გარემოება არ არის გადამწყვეტი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვისათვის, მაგრამ აუცილებელი პირობაა იმისათვის, რომ ფირმამ განიხილოს ზონაში ინვესტირების საკითხი. საბოლოო გადაწყვეტილების მიღება კი დამოკიდებულია კონკრეტული ინვესტორის ტაქტიკურ და სტრატეგიულ გეგმებზე.

თუ გავითვალისწინებთ იმ გარემოებას, რომ ნებისმიერი თავისუფალი ეკონომიკური ზონის შექმნის მიზანია არა მარტო უცხოური, არამედ ადგილობრივი ბიზნესის განთავსებაც, მაშინ აუცილებელია ზონაში ადგილობრივი ინვესტიციების მოზიდვის პირობების შემუშავებაც. ერთი შეხედვით, ეს შეიძლება ადვილად მოგვეჩვენოს, ვინაიდან ფირმები დაინტერესებული იქნებიან კარგად განვითარებული ინფრასტრუქტურისა და საგადასახადო შეღავათებით სარგებლობით. მაგრამ, როგორც პრაქტიკა გვიჩვენებს, სიტუაცია შესაძლოა იყოს რადიკალურად განსხვავებული. შეიძლება ადგილობრივმა ინვესტორებმა დაიკაონ დამკვირვებლის პოზიცია და მოუშაადებელნი აღმოჩნდნენ ახალ ბიზნეს გარემოში მუშაობისათვის. ამიტომ, თავისუფალი ეკონომიკური ზონის ორგანიზებისას აუცილებელია სათანადო ყურადღება დაეთმოს ადგილობრივი ინვესტიციების მოზიდვის პრობლემებსაც.

ამრიგად, თავისუფალი ეკონომიკური ზონების საერთო მახასიათებელია მიმზიდველი საინვესტიციო კლიმატის არსებობა, რომელიც გულისხმობს საბაჟო, საგადასახადო და ფინანსურ შეღავათებს და აგრეთვე, განსხვავებულ პირობებს ქვეყნის სხვა ტერიტორიებთან შედარებით. კონკრეტულ შეღავათებსა და სტიმულებს შორის განსხვავება მცირეა სხვადასხვა ქვეყნების მიხედვით, მაგრამ არსებითად, როგორც წესი, ერთნაირია.